

Kommittédirektiv

Ett museum om Förintelsen

Beslut vid regeringssammanträde den 4 juli 2019

Sammanfattning

En särskild utredare ska lämna förslag om hur ett museum för att bevara och föra vidare minnet av Förintelsen ska inrättas. En utgångspunkt är att berättelser från överlevande med anknytning till Sverige ska stå i centrum för verksamheten.

Utredaren ska

- föreslå inriktning och uppdrag för verksamheten,
- föreslå hur verksamheten ska organiseras,
- bedöma verksamhetens lokalbehov, och
- kartlägga relevanta samarbetsparter.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2020.

Ett museum för att bevara och föra vidare minnet av Förintelsen

Det är snart 75 år sedan Nazitysklands största koncentrations- och förintelseläger, Auschwitz-Birkenau, befriades. Det är en tidpunkt att minnas den katastrof som Förintelsen innebar i det europeiska samhällets moderna historia och alla de människor som mördades. Den kommande märkesdagen den 27 januari 2020 påminner också om att de överlevandes skara blir allt glesare. De som överlevde de fasor miljontals judar och andra offer för nazismen utsattes för är snart borta.

Vi som samhälle måste främja utbildning, hågkomst och forskning om Förintelsen för att nya generationer ska kunna lära av vad som skedde. Sverige som land har ett åtagande att aldrig glömma dessa brott.

Uppdraget att lämna förslag om ett nytt museum

Förintelsen och dess följdverkningar för miljontals människor har efterlämnat djupa spår också i Sverige, även om landet stod utanför själva krigshändelserna. Redan under kriget visste man i breda grupper mycket om vad som pågick, och både under och efter kriget kom flyktingar till vårt land som bar med sig berättelser om vad som skett. Från efterkrigstiden finns en stor mängd vittnesmål från överlevande som kommit till Sverige. Berättelser, skriftliga dokument och föremål har bevarats både vid offentliga institutioner och av privatpersoner. Vid museer, arkiv och bibliotek finns även en omfattande dokumentation av både statens och det svenska civilsamhällets agerande under krigets olika faser.

Myndigheten Forum för levande historia arbetar framgångsrikt för att främja arbetet med demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i Förintelsen, men i dag saknas det en museiverksamhet som har till uppgift att genom bl.a. insamling av föremål bevara och förmedla dessa minnen av det historiska skeendet. Bristen på ett samlat nationellt ansvar för att samla in föremål, dokumentera och förmedla kunskap om det historiska skeendet motiverar att det inrättas en ny verksamhet. Hur ett sådant museum ska se ut behöver dock utredas närmare. För det första måste verksamhetens inriktning och uppdrag preciseras. För det andra behöver lämplig organisation övervägas närmare, med särskild hänsyn tagen till betydelsen av att skapa förutsättningar för en dynamisk museiverksamhet som kan utvecklas över tid.

En utgångspunkt för utredarens förslag i dessa olika delar ska vara regeringens politik för museiområdet som den beskrivs i propositionen Kulturarvspolitik (prop. 2016/17:116, särskilt avsnitt 7) och de bestämmelser som finns i museilagen (2017:563). Stockholmsdeklarationen (Deklaration från Stockholms internationella forum om utbildning, hågkomst och forskning om Förintelsen från januari 2000) ska vara en utgångspunkt för museets arbete. Utredaren ska också beakta att den museiverksamhet som föreslås även, vad gäller politiskt oberoende och självständigt kunskapssökande, ska kunna arbeta i linje med rekommendationerna i International Memorial Museums Charter från 2012 som utfärdats av den mellanstatliga organisationen för

hågkomst, forskning och utbildning om Förintelsen, International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA).

Verksamhetens inriktning och uppdragets utformning

En utgångspunkt för förslaget om inriktning och uppdrag är att förmedling av berättelser från svenska överlevande från Förintelsen ska stå i centrum för verksamheten. Det innebär bl.a. att museet ska kunna bygga upp en egen samling av föremål, dokument och vittnesmål från svenska överlevande. Det innebär också att museet ska kunna samla den kunskap och information om de överlevandes historia under och efter kriget som i dag finns utspridd på en rad arkiv, bibliotek och museer i landet.

Föreslagen inriktning måste också göra det möjligt att beskriva Förintelsen som sådan i en bred historisk kontext. För att det ska finnas förutsättningar att skildra Förintelsen och nazisternas folkmord i hela dess vidd krävs att en bred dokumentation från krigsåren och vetenskaplig kunskap från en rad discipliner kan användas i verksamheten. För att kunna diskutera orsakerna till det historiska skeendet behöver verksamheten kunna belysa och diskutera bakomliggande utvecklingslinjer i det tidiga 1900-talets samhälle av både ideologisk, sociologisk och ekonomisk art.

Det är även viktigt att verksamhetens uppdrag ger möjlighet att på djupet behandla Sveriges särskilda roll under andra världskriget. Ett svenskt museum på detta område bör ha som en bärande del att behandla Sveriges och svenska medborgares agerande under kriget samt förhållande till Nazityskland och offren för nazisternas politik. Detta är ett område som rymmer ljusa sidor, förknippade med namn som Raoul Wallenberg och Per Anger, och mörka sidor, som oviljan att ta emot både judiska och romska flyktingar. Frågorna berör både den svenska statens agerande och opinioner i samhället.

Det är nödvändigt att verksamheten har en stark förankring i aktuell forskning. Andra världskriget och Förintelsen som historiska forskningsområden är omfattande och nya rön tillkommer ständigt, både i Sverige och internationellt. Det handlar i detta sammanhang om att skapa en museiverksamhet som har förutsättningar att bidra till denna kunskapsutveckling och som även kan omsätta befintlig kunskap i publik verksamhet och på så sätt bidra till ökad historisk förståelse.

Utredaren ska

- föreslå inriktning för en ny museiverksamhet och hur dess uppdrag ska vara utformat, och
- särskilt beakta vikten av att museet kan beskriva Förintelsen som historiskt skeende i sin helhet samt relationen mellan Sveriges agerande och det större händelseförloppet.

Verksamhetens organisation och lokalbehov

När det kommer till organisation av en ny museiverksamhet är det viktigt att utredaren beaktar vikten av att verksamheten får en självständig ställning och en tydlig egen profil. I sammanhanget bör det övervägas om detta bäst sker genom inrättandet av en fristående myndighet, med eller utan värdmyndighet, eller genom att en ny verksamhet tillskapas som en del av en befintlig myndighet, och i sådana fall på vilket sätt (t.ex. genom inrättandet av ett särskilt organ eller ett beslutsorgan). Som en del av inrättandet av en ny organisation, kan utredaren även föreslå överföring av verksamhet i delar eller i sin helhet från befintliga myndigheter. Samtidigt som självständigheten är viktig bör verksamheten även vara av tillräcklig omfattning, både resursmässigt och tematiskt, för att den ska kunna svara upp mot de krav som ställs på en myndighet, bl.a. vad gäller kompetensförsörjning, och kunna vidareutvecklas över tid.

Relaterad till organisationsfrågan är även verksamhetens behov av lokaler. I utredarens uppdrag ingår inte att föreslå i vilka fysiska lokaler verksamheten ska bedrivas eller dess lokalisering. Däremot ska utredaren särskilt beskriva verksamhetens lokalbehov med utgångspunkt i den föreslagna inriktningen. I detta ingår även att bedöma om det är önskvärt att de fysiska lokalerna utformas särskilt för denna verksamhet för att kunna bli en del av dess publika tilltal.

Utredaren ska därför

- föreslå hur museiverksamheten ska organiseras, och
- bedöma verksamhetens lokalbehov.

Möjliga samarbeten

Det finns en lång rad institutioner i Sverige, främst museer men även arkiv och bibliotek, som har samlingar som är relevanta för den nya

museiverksamheten, t.ex. föremål och dokument från svenska överlevande, om flyktingmottagande under kriget och om svenska relationer med Nazityskland. Det är viktigt att den framtida verksamheten kan utnyttja de samverkansmöjligheter som detta medför.

Det är centralt för det nya museets framgång och legitimitet att det kan etablera goda samarbetsformer med alla de institutioner som redan i dag arbetar med angränsande frågor. Detta gäller även de forskningsmiljöer som finns i landet inriktade på relaterade ämnen. Vidare är det centralt att den nya verksamheten kan etablera internationella nätverk, både på relevanta forskningsfält och med andra museiverksamheter inriktade på Förintelsen.

Utredaren ska därför

- kartlägga relevanta samarbetsparter i Sverige och internationellt, och
- vid behov föreslå särskilda former för sådant samarbete.

Konsekvensbeskrivningar

Utredaren ska redovisa förslagets konsekvenser för befintlig verksamhet vid andra statliga myndigheter, bl.a. innefattande konsekvenser för personal. Kostnadsberäkningen för den föreslagna museiverksamheten ska särskilt specificera såväl investeringskostnader som löpande kostnader för bl.a. personal och lokaler för en inledande femårsperiod.

Kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska inhämta synpunkter från berörda myndigheter och organisationer, bl.a. Forum för levande historia, Statens historiska museer, Stiftelsen Nordiska museet, Uppsala universitet (Hugo Valentin-centrum), Stiftelsen Judiska Museet i Stockholm, Föreningen Förintelsens Överlevande, Svenska kommittén mot antisemitism (SKMA), Handikapphistoriska föreningen, Riksförbundet för sexuellt likaberättigande (RFSL) och Raoul Wallenberg Academy. Utredaren ska samråda med judiska och romska organisationer i Sverige.

För att ta till vara bl.a. internationella erfarenheter ska utredaren arrangera en vetenskapligt inriktad konferens med inbjudna forskare från Sverige och sakkunniga från andra länder som tidigare har byggt upp museer om Förintelsen.

Uppdraget ska redovisas senast den 31 mars 2020.

(Kulturdepartementet)